

УДК 658:330

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЗМІНИ ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ

Літвінова І.М., Андрєєв А.В., Параконний С.В.

INNOVATIVE POTENTIAL OF ENTERPRISE USE IN THE CONDITIONS OF TECHNOLOGICAL MODE CHANGE

Litvinova I.M., Andreev A.V., Parakonniy S.V.

Розглянуто сутність, структуру та види ефективності інноваційної діяльності підприємства. Досліджено теоретичні питання використання інноваційного потенціалу підприємства в умовах зміни технологічного укладу.

Ключові слова: технологія, уклад, ефективність, потенціал, інновації, критерій.

Постановка проблеми. Реалії функціонування промислових підприємств України свідчать про недостатньо високий ступень їх стійкості, що обумовлене як внутрішніми проблемами, так і наявністю несприятливих зовнішніх подій. Ця ситуація погіршується тим, що практично всі ресурси екстенсивного зростання наразі вичерпані. Сьогодні існує об'єктивна необхідність в прискоренні процесу переходу до нової моделі розвитку – інноваційної, такої, що дозволяє не тільки ефективно ліквідувати кризові явища в економіці, але і забезпечити відчутне зростання в найближчій перспективі. Проте, як свідчить практика, в даний час в Україні інноваційні процеси характеризуються низьким ступенем активності і результативності, що в значній мірі обумовлене обмеженими обсягами власних ресурсів і проблематичністю залучення сторонніх. У вказаній ситуації в рамках формування державної інноваційної політики особливої актуальності, набувають питання створення сприятливих умов для збереження, розвитку і ефективного використання вітчизняного науково-технічного і інноваційного потенціалу, що дозволить з меншими витратами і в прийнятні терміни досягти відчутних результатів. Слід зазначити, що питанням забезпечення умов для інноваційного розвитку, в економічній літературі приділяється достатньо багато уваги, проте існуюча інформація, часто, носить суперечливий характер. При цьому вирішенню питань щодо організації конкретних процесів управління інноваційною діяльністю підприємств уваги не приділяється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження теоретичних основ інноваційної діяльності підприємств знайшли своє відобра-

ження в публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених-економістів: А.І. Амоші, А.І. Анчишкіна, Л.С. Бляхмана, А.Е. Воронкової, В.Г. Герасимчука, В.М. Гриньової, І.І. Дахно, В.Т. Долгова, В.В. Дорофійенко, Р. Друкера, П.М. Завліна, М.М. Іванова, С.Д. Ільєнкової, С.М. Ілляшенко, Б.Т. Кляненко, В.Г. Мединського, Л.Г. Мельника, Г.С. Одінцової, П.А. Орлова, О.П. Осикі, П.Г. Перерви, Б. Твісса, В.М. Тимофєєва, Р.А. Фатхутдінова та інших. Але, слід відзначити недостатню увагу виявленню і використанню резервів підвищення ефективності інноваційної діяльності. Існуючі на сьогодні підходи до ефективності інноваційної діяльності, її оцінки, аналізу та підвищення носять різноспрямований характер і характеризуються відсутністю спеціалізованого аналітичного інструментарію.

Метою статті є дослідження теоретичних питань і створення методичних основ забезпечення результативного використання інноваційного потенціалу промислового підприємства в умовах зміни технологічного укладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність як економічна категорія виражає систему зв'язків і стосунків з приводу результатів господарської діяльності. У ній відбивається системний підсумок використання факторів виробництва, якості і продуктивності їх комбінацій, які складаються з системних ефектів відтворювального процесу на різних етапах, рівнях, сферах функціонування і розвитку економічних систем. При цьому треба мати на увазі не лише тісний взаємозв'язок ефективності і ефектів, але і їх відмінність як понять. Якщо в системних ефектах відбивається абсолютна системна корисність будь-якої господарської діяльності, то в ефективності її відносна характеристика. Інакше кажучи ефект це властивість будь-якого результату економічного процесу, а ефективність характеризує і визначає мета виробництва, ступінь її реалізації. Ефект і ефективність як поняття розрізняються не лише за смисловим, якісним навантаженням, але і за кількісною характеристикою, яка може змінюватися різноспрямоване. Збільшення системних ефек-

тів, забезпечене ціною великих витрат, в той же час може супроводжуватися зниженням або незмінністю ефективності. У цьому сенсі ефективність виступає не лише як системна корисність, але і, перш за все, як ціна досягнутого результату, ціна системних ефектів.

Ефективність як системне явище має неоднорідну структуру, елементи якої, з одного боку, перебувають в органічному взаємозв'язку, а з іншого – виражають різні сторони розвитку і взаємодії структурних елементів економічної системи. У зв'язку з цим можна виділити ефективність: факторів виробництва, виробництва, управління, інвестицій, економічного зростання, традицій або фрактальності (збереженню визначальних властивостей економічної системи, результативності рутини), інновацій (оновлення економічної системи), механізмів забезпечення інновацій.

У структурі ефективності міститься не лише економічна, яка характеризує співвідношення системних результатів з витратами, необхідними для їх досягнення, але і соціальна складова, що показує ступінь реалізації соціальних процесів. Взаємодіючи між собою, економічна і соціальна форми ефективності утворюють інтегрований показник функціонування і розвитку економічних систем – соціально-економічну ефективність. Ця інтегральна властивість останньої виявляється в кожному її структурному елементі, у тому числі в ефективності інноваційної діяльності і механізмів її забезпечення.

Ефективність інноваційної діяльності – це результативна системна оцінка кожного етапу інноваційного процесу, сукупність яких характеризує системну економічну і соціальну значущість реалізації інноваційної діяльності і її впливу на конкретні соціально-економічні процеси.

Ефективність інноваційної діяльності може бути наступних видів: комерційна ефективність, що враховує фінансові наслідки реалізації проекту для його безпосередніх учасників; бюджетна ефективність, що відбиває фінансові наслідки здійснення проекту для національного, регіонального або місцевого бюджету; народногосподарська економічна ефективність, що враховує «витрати-результати», що пов'язані з реалізацією проекту і виходять за межі прямих фінансових інтересів учасників інноваційного проекту і зачіпають інтереси економіки в цілому, регіонів або галузей.

Будь-яка ефективність має свої системні форми вираження, якісні і кількісні параметри, критерії і показники, оцінки і вимірювання. У процесі вимірювання економічної ефективності інноваційної діяльності застосовуються різні критерії її оцінки. Раніше загально визнаним критерієм було порівняння економічного ефекту з капітальними вкладеннями, які його визвали.

Упровадження інновацій, прогресивних технологій, нової техніки представляє особливу сферу застосування і руху капіталу в системі розширеного відтворення. Цей економічний процес відрізняється від традиційного промислового випуску і реалізації товарної продукції тим, що він безпосередньо пов'язаний із заміною, створенням нових, оновленням основних діючих фондів. Відрізняється він і від тра-

диційної категорії капітальних вкладень, яка в узагальненому вигляді виражає процес інвестування у виробництво, будівництво і інші види діяльності. Тому застосування узагальненої оцінки ефекту капітальних вкладень не відображає повною мірою специфіки інноваційної діяльності. У цих умовах необхідна розробка досконалішої методики її системного аналізу, що допомагає вибирати, оцінювати і економічно обґрунтовувати рішення, що забезпечують соціально-економічну ефективність впровадження інновацій.

При виборі критерію оцінки соціально-економічної ефективності інновацій слід виходити з теорії накопичення і розширеного відтворення. У цьому випадку створення вартості додаткового продукту і утворення фонду накопичення відбуваються у сфері обороту виробничих фондів і розподілу загальної маси прибутку. Оборот виробничих фондів виступає по відношенню до процесів накопичення і розширеного відтворення як його вихідна база.

У той же час, саме при інвестуванні в інноваційну діяльність продуктивно споживається велика частина фонду накопичення, і створюються нові основні виробничі фонди, нові виробництва. Інша частина фонду накопичення, призначена для цієї ж мети, прямує на приріст оборотних коштів підприємства, приєднується до їх загальної маси і функціонує, здійснюючи оборот разом з основними виробничими фондами.

Забезпечення ефективності інноваційної діяльності вимагає необхідних умов, що передбачають правильне співвідношення пріоритетів, визначуваних інноваційною політикою і її цілями.

Умовно можна виділити дві головні і взаємодоповнюючі цілі інноваційної політики. По-перше, це досягнення результату інноваційної ідеї, вираженого в нових технологіях, знаннях і т.і. По-друге, це реалізація процесу інноваційної ідеї через доведення накопичених технологій, знань до товару на ринку, їх ефективне використання і, як наслідок, зростання обсягу конкурентоспроможності товарів і послуг. У різні історичні періоди, в різних економічних ситуаціях вимальовувалася необхідність оптимального розподілу між двома згаданими цілями (пріоритет досягнень і пріоритет процесу нововведень). Активізація ролі такого пріоритету як процес реалізації нововведень дозволить отримувати ефективні економічні результати, що приводять до інноваційного і інвестиційного зростання.

Головною умовою – рушійною компонентою ефективної інноваційної діяльності – є конкурентоздатна інноваційна інфраструктура. Якісний рівень розвитку інноваційної інфраструктури визначає тривалість реалізації процесу нововведень, формує пріоритетний портфель інновацій, сприяє досягненню комерційної, бюджетної і в цілому – народногосподарської ефективності інноваційної діяльності.

У вітчизняній економіці утворився різкий перекіс в структурі пріоритетів нововведень. Основна маса коштів, що виділяються на розвиток, спрямовувалася на пошук принципово нового, непідкріпленого механізмом реалізації нововведень. Цей принцип розвитку вітчизняної інфраструктури нововведень привів до зниження її конкурентоздатнос-

ті. Саме цим обумовлено легке завоювання переважної більшості крупних і вигідних проектів в Україні зарубіжними інноваційними структурами. Крім того, позбавляються попиту (а отже, і розвитку) вітчизняні науково-технічні служби, і при реалізації самого проекту відбувається завантаження робочих місць зарубіжної промисловості, оскільки стратегічне управління проектом опиняється в руках зарубіжних підприємств.

Інноваційна інфраструктура – це сукупність політичних, економічних, правових, управлінських, фінансових, інформаційних, наукових і інших інститутів (тобто своєрідний інноваційний центр), що створюють умови для ефективної реалізації інноваційної діяльності.

Враховуючи роль інноваційної інфраструктури як системи в економіці, виділимо основні вимоги, яким ця інфраструктура повинна відповідати: розподіленість (децентралізація) по регіонах, що дозволяє на місцях вирішувати завдання функціонально повного інноваційного циклу від маркетингу і техніко-економічного обґрунтування до задачі інноваційного об'єкту «під ключ»; високий науково-технічний потенціал; інтеграція з фінансово-кредитним забезпеченням; наявність розвиненої системи інформаційного забезпечення; висока гнучкість і адаптація; універсальність, що дозволяє забезпечити вирішення проблеми реалізації інновацій в будь-якій області виробничого або обслуговуючого секторів економіки; професіоналізм, що базується на якісному обслуговуванні замовників - суб'єктів інноваційної діяльності; повна укомплектованість інфраструктури з метою своєчасного і ефективного досягнення кінцевих результатів інноваційної діяльності; накопичення інноваційного досвіду; економічний і соціотехнічний підхід, що підтримується як найбільш перспективний для створення виробничих і обслуговуючих систем майбутнього. При реалізації такого підходу основою є початкова орієнтація на наявність в центрі створюваної системи творчого колективу.

Наукоємна інноваційна інфраструктура є частиною інтелектуального ресурсу, формування і розвиток якого здатні привести до ефекту саморозвитку і завантаження всього інтелектуального потенціалу. В умовах інвестиційних обмежень загальний ефект від інновацій істотно залежить від оптимальності розподілу коштів між прямими інноваційними проектами і проектами на розвиток інноваційної інфраструктури.

Висновки. Ключовими критеріями інноваційності економічної, наукової та науково-технічної діяльності підприємства є ефективність, масштабність і результативність у виробництві знань та створенні конкурентоспроможних нововведень і інновацій, швидкість передачі знань від наукового середовища у виробництво. На рівень інноваційності окремих підприємств впливають інноваційна політика і механізми її практичної реалізації, соціальні чинники, сприйнятливості підприємства до інновацій тощо. Результативність цих складників цілком залежить від існуючих підсистем матеріального, технічного, інформаційного та кадрового забезпечення, взаємо-

дія між якими повинна здійснюватися на основі єдиної системи управління ефективністю.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О.І. Амоша // Економіст. — 2005. — № 6. — С. 28–32.
2. Брашко О.В. Технологічні пріоритети інноваційного розвитку промисловості: тенденції та проблеми / О.В. Брашко // Інвестиції: практика та досвід. — 2006. — № 2. — С. 21–25.
3. Воронкова А.Е. Теоретико-методичні аспекти формування інноваційної політики підприємства / А.Е. Воронкова, Н.Й. Радіонова // Формування ринкових відносин в Україні. Зб. наук. праць. Вип. 3. - К.: НДЕІ, 2009. - С. 82–85.

References

1. Amosha O.I. Innovacijnij shljah rozvitku Ukraïni: problemi ta rishennja / O.I. Amosha // Ekonomist. 2005. № 6. S. 28–32.
2. Brazhko O.V. Tehnologichni prioriteti innovacijnogo rozvitku promislovosti: tendencii ta problemi / O.V. Brazhko // Investicii: praktika ta dosvid. 2006. № 2. S. 21–25.
3. Voronkova A.E. Teoretiko-metodichni aspekti formuvannja innovacijnoi politiki pidpriemstva / A.E. Voronkova, N.J. Radionova // Formuvannja rinkovih vidnosin v Ukraïni. Zb. nauk. prac'. Vip. 3. K.: NDEI, 2009. S. 82–85.

Литвинова И.М., Андреев А.В., Параконный С.В. Использование инновационного потенциала предприятия в условиях изменения технологического уклада

Рассмотрена сущность, структура и виды эффективности инновационной деятельности предприятия. Исследованы теоретические вопросы обеспечения результативного использования инновационного потенциала предприятия в условиях изменения технологического уклада.

Ключевые слова: технология, уклад, эффективность, потенциал, инновации, критерий.

Litvinova I.M., Andreev A.V., Parakonny S.V. Innovative potential of enterprise use in the conditions of technological mode change

Essence, structure and types of efficiency of innovative activity of enterprise, is considered. The theoretical questions of providing of the effective use of innovative potential of enterprise are investigational in the conditions of change of the technological mode.

Keywords: technology, mode, efficiency, potential, innovations, criterion.

Літвінова Ірина Михайлівна - кандидат хімічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства та прикладної статистики Інституту хімічних технологій Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Рубіжне

Андреев Андрей Васильевич - здобувач кафедри «Економіка підприємств» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Параконний Станіслав Віталійович – здобувач кафедри «Економіка підприємств» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: Максимов В.В - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедрою економіки підприємства Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Стаття подана 13.01.2014